

I. Сілаєва

ДО ПРОБЛЕМИ ФАХОВОЇ СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

В умовах модернізації виробничого сектора економіки, широкого запровадження комп'ютерних, наукоємних технологій та сучасного обладнання, переходу до міжнародних стандартів значною мірою зросли вимоги до підготовки в умовах професійних навчальних закладів висококваліфікованих, конкурентоспроможних на ринку праці робітників. Сьогодення потребує формування нового асоціативного, професійно та соціально-компетентного типу робітника, здатного до творчого виконання професійних завдань. Провідну роль у вирішенні цієї проблеми покладено на педагогічних працівників професійних навчальних закладів [3].

Аналіз зарубіжного досвіду організації післядипломної освіти (підвищення кваліфікації) свідчить про високий ступінь взаємодії академічної та корпоративної моделей навчання із застосуванням сучасних інформаційно-комунікаційних та телекомунікаційних технологій. Підвищення кваліфікації здійснюється за різноманітними формами: спеціалізовані короткотермінові курси, що організуються фірмами або професійними асоціаціями; курси навчання на основі дистанційних мережевих технологій; індивідуальні програми навчання тощо.

За результатами наукових досліджень, проведених кафедрою методики професійної освіти та соціально-гуманітарних дисциплін Білоцерківського інституту неперервної професійної освіти, запропоновано різноманітні структурно-функціональні моделі підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Враховуючи спеціальні фахові потреби педагогічних працівників, науковці кафедри особливу увагу приділяють проблемі запровадження сучасних виробничих технологій у професійно-теоретичну та професійно-практичну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників.

На основі аналізу функціональних обов'язків розроблено модель науково-методичної діяльності педагога професійної школи, яка містить систему взаємопов'язаних блоків: проектувально-конструктивного, інформаційно-інструментального, процесуального, прогностично-адаптивного, діагностико-коригувального, блоку аналізу та застосування новітніх науково-технічних розробок галузей виробництва. Цю модель було покладено в основу концептуальних засад розвитку науково-методичної компетентності педагога [2].

Методична компетентність є багаторівневою та багатоаспектною і має, на нашу думку, такі складові:

- *концептуальну* – знання теоретичних основ професійної діяльності;
- *інструментальну* – володіння базовими професійними вміннями;
- *технологічну* – володіння інноваційними технологіями навчання;
- *інформаційну* – володіння сучасними засобами інформатизації навчального процесу;
- *адаптивну* – вміння передбачати зміни в освітньому середовищі та бути до них готовими.

Спеціальна (науково-професійна) компетентність характеризується рівнем знань і вмінь у сфері навчальної дисципліни, що викладається. До її складу доцільно внести:

- *наукову* компетентність, тобто володіння спеціальними знаннями та вміннями у відповідній професійній (науковій) галузі;
- *інтегративну* компетентність – здатність поєднувати теорію та практику під час виконання професійних завдань і вирішення проблем.

Наукові дослідження дали змогу диференціювати зміст спеціальної компетентності педагогічних працівників, тобто визначити її складові для майстрів виробничого навчання та викладачів професійно-теоретичної підготовки ПНЗ [5]. До структури спеціальної компетентності доцільно увести варіативні складові, які визначають специфіку їх навчальної діяльності. *Професійно-технологічна* складова для викладачів професійно-

теоретичної підготовки містить знання, уміння та педагогічний досвід щодо впровадження у професійну підготовку кваліфікованих робітників теоретичних знань з новітніх виробничих технологій. *Професійно-практична* складова для майстрів виробничого навчання містить формування практичних умінь з оволодіння сучасними знаряддями праці та технологіями виконання конкретних видів виробничих завдань.

Професійно-практична та професійно-технологічна складові спеціальної компетентності реалізуються на рівні таких професійних функцій:

- *науково-адаптивна* – здатність виявляти суперечності у розвитку явищ і процесів, формулювати проблеми, генерувати ідеї та гіпотези з вирішення проблемних навчально-виробничих ситуацій, отримувати та презентувати результати науково-методичної діяльності тощо;
- *інженерно-технічна* – здатність до проектування та конструювання виробів, налагодження та ремонту устаткування, володіння методами раціоналізаторської й винахідницької діяльності;
- *інформаційно-проектна* – володіння інформаційними технологіями, здатність до розроблення навчального програмного забезпечення (програмного продукту) під час організації навчання професії, знання методів проектування програмного забезпечення тощо.

Науково-професійна (спеціальна) компетентність педагогічних робітників ПНЗ є необхідним компонентом для вдосконалення та розвитку професійних якостей, які базуються на сукупності загальноінженерних і спеціальних знань, умінь, навичок; умінь самостійно формувати та виконувати складні навчально-теоретичні й навчально-виробничі завдання; готовності до впровадження новітніх виробничих технологій у професійну підготовку учнів ПНЗ [1].

Визначення структури методичної та спеціальної компетентностей дає змогу реалізувати системний підхід до відбору усіх компонентів навчального процесу під час підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Розроблення змісту підвищення кваліфікації здійснюється на підставі модульно-компетентнісного підходу, що уможливорює системно й цілісно задовольняти потреби слухачів згідно із реальною актуальною моделлю їхньої професійної діяльності.

Для забезпечення формування професійно-технологічної та професійно-практичної складових у курсовий період до змісту підвищення кваліфікації внесено вибіркового спецкурсу «Новітні виробничі технології у галузі». Метою цього спецкурсу є ознайомлення слухачів із сучасними технологіями у галузі або сфері послуг та формування умінь упроваджувати інновації в навчальний процес ПНЗ для забезпечення випереджувального характеру професійної підготовки кваліфікованих робітників. Для самостійної роботи слухачів розроблено електронний навчально-методичний комплекс, який містить: посилання на інтернет-ресурси за професійними напрямками, інформацію про сучасні тенденції розвитку галузей виробництва, інформацію провідних фірм – виробників сучасного обладнання та матеріалів, педагогічний досвід упровадження інновацій у навчальний процес. Як науково-методичний супровід слухачі мають можливість використовувати матеріали «Методичної скарбнички», розміщеної на сайті БІНПО. Перспективним напрямом у співпраці із педагогами є дистанційне консультування у режимі on-line, що допомагає педагогічним працівникам кафедри надавати оперативну допомогу слухачам курсів за визначеними ними методичними або технологічними проблемами.

З метою з'ясування потреб слухачів курсів підвищення кваліфікації щодо підтримки й удосконалення їхньої науково-професійної компетентності проведено анкетування педагогічних працівників професійних навчальних закладів 11 областей України, за результатами якого виявлено таке:

- 76% респондентів очікують від курсів підвищення кваліфікації, крім підвищення науково-методичної компетентності, удосконалення своєї спеціальної компетентності (тобто оволодіння сучасними технологіями виробництва);

- 18% респондентів назвали джерелами отримання інформації «виробничого» характеру традиційні, а 82% на додаток до традиційних джерел вказали й сучасні, а саме: галузеві технічні, науково-технічні, науково-методичні семінари й конференції, спеціалізовані виставки та форуми, періодичну, довідкову, фундаментальну, науково-технічну і популярну інформацію в електронному ввтігладі, зокрема із мережі Інтернету;

- 93% респондентів висловили побажання для підвищення ефективності курсів увести до програми певні форми ознайомлення з передовим педагогічним та виробничим досвідом;

- 68% респондентів відзначили, що у міжкурсовий період необхідні загальнодоступні відкриті інформаційні ресурси, які висвітлюють сучасний стан технологій виробництва та передовий педагогічний досвід;

- у 82% респондентів у міжкурсовий період є проблеми методичного та професійно-технологічного характеру, а саме: відсутність можливості оперативного консультування за фаховою або методичною проблемами; немає систематизованої бази даних про інноваційні освітні та новітні галузеві тенденції, також короткотермінових факультативів або спеціалізованих курсів для здобуття знань щодо теоретичних засад інноваційної діяльності педагогів і формування умінь застосувати освітні інновації у професійній підготовці.

Для посилення безпосереднього впливу на якість, системність і систематичність формування та розвитку науково-методичної компетентності педагогічних працівників на кафедрі МПО та СГД розроблено систему заходів, яка успішно реалізується впродовж останніх років (див. табл.).

**Система заходів для розвитку науково-методичної компетентності
у міжкурсовий період**

№ з/п	Назва заходу	Мета проведення	Форма організації
1	2	3	4
1	Науково-практичний семінар (регіональний, всеукраїнський, міжнародний)	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток професійно-практичної та професійно-технологічної компетентностей слухачів. • Інформування про новітні тенденції у забезпеченні якості професійно-теоретичної та професійно-практичної підготовки в ПНЗ. • Ознайомлення слухачів із сучасними напрямками розвитку галузей виробництва. • Обговорення сучасних моделей співпраці між навчальними закладами та роботодавцями. • Обмін педагогічним досвідом щодо впровадження новітніх виробничих технологій у професійну підготовку учнів ПНЗ. • Міжнародний досвід підготовки кваліфікованих робітників 	<ul style="list-style-type: none"> • Засідання «круглого столу»; • екскурсії на провідні підприємства галузі; • тренінги; • виїзні заняття; • майстер-класи
2	Науково-методичні семінари (регіональні, всеукраїнські, міжнародні)	<ul style="list-style-type: none"> • Розвиток методичної компетентності та інтегративної складової спеціальної компетентності слухачів. • Інформування педагогічних працівників ПНЗ з питань інноваційних освітніх технологій. • Ознайомлення з досвідом розроблення та впровадження сучасного навчально-методичного супроводу професійної підготовки. • Обмін досвідом щодо застосування інформаційно-комунікаційних технологій під час навчання професії. • Міжнародний досвід підготовки кваліфікованих робітників 	<ul style="list-style-type: none"> • Презентації методичних проєктів; • методичні тренінги; • засідання «круглого столу»; • майстер-класи; • виїзні заняття; • екскурсії до провідних навчальних закладів; • дискусії
3	Інтернет-семінари	<p>Створення комунікаційного середовища, у межах якого педагогічні працівники мають можливість:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ефективно обмінюватися педагогічним досвідом щодо вдосконалення професійної підготовки фахівців; 	Спілкування учасників семінару у режимі on-line за допомогою загальнодоступних мережових комунікаційних засобів

		<ul style="list-style-type: none"> • ознайомлюватися з перспективами розвитку та сучасними науковими розробками у галузях виробництва; • встановлювати ефективні комунікативні зв'язки між педагогами професійної школи, науковими співробітниками провідних інститутів і представниками виробництва 	
--	--	--	--

Кафедра МПО та СГД має досвід проведення різноманітних заходів професійної спрямованості з 2010 року. Для виявлення ефективності заходів з підтримки неперервного розвитку науково-методичної компетентності педагогічних працівників ПНЗ проведено анкетування учасників всеукраїнських науково-методичних галузевих семінарів. Аналіз відповідей дає змогу констатувати таке:

- 100% учасників визнали відповідні семінари корисними в аспекті ознайомлення з передовим виробничим досвідом, новітніми технологіями виробництва, актуальними науковими дослідженнями фахової галузі;
- 72% респондентів планують упроваджувати отриману інформацію про інновації у галузі у навчально-виробничий процес ПНЗ;
- 68% респондентів визнали методичну інформацію дидактично актуальною й планують її впровадження у професійну підготовку учнів ПНЗ;
- 91% учасників висловили побажання проводити семінари галузевої спрямованості «частіше» або один раз на рік.

Отримані дані дають змогу констатувати ефективність галузевих наукових семінарів в сенсі ознайомлення слухачів із інноваційними технологіями навчання й отримання інформації щодо новітніх виробничих технологій та актуальних наукових досліджень у галузі.

У 2015–2016 рр. колективом кафедри реалізовано нову концепцію розвитку науково-методичної компетентності педагогів у міжкурсовий період завдяки створенню постійних науково-практичних семінарів за напрямом підготовки кваліфікованих робітників [4].

Створено сайт кафедри methodica.inf.ua/index.htm, на якому містяться матеріали міжнародних інтернет-семінарів професійної спрямованості:

- «Інноваційні технології в процесі підготовки фахівців автотранспортної галузі» <http://methodica.inf.ua/index1.htm> (дата проведення – квітень 2015 р.). Семінар організовано та проведено сумісно з кафедрою державної служби та менеджменту освіти ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України.

- «Інноваційні технології в процесі підготовки фахівців ресторанного господарства» <http://methodica.inf.ua/index2.htm>; (дата проведення – квітень 2016 р.).

У роботі вищезначених семінарів брали участь педагогічні колективи професійних навчальних закладів Республіки Білорусь, науковці вищих навчальних закладів Республіки Казахстан, педагогічні працівники Республіки Молдова та педагогічні працівники професійних навчальних закладів із 20 областей України та м. Києва, представники обласних центрів професійно-технічної освіти України.

Усі матеріали семінарів розміщено за тематичними напрямками:

- Міжнародний досвід підготовки кваліфікованих робітників.
- Упровадження інноваційних технологій навчання у професійно-теоретичну і професійно-практичну підготовку фахівців автотранспортної галузі.
- Перспективні напрями співпраці професійних навчальних закладів із замовниками робітничих кадрів.
- Інновації у науково-методичній діяльності педагогів професійної школи.
- Інноваційний урок у закладах професійної освіти.
- Сучасне комплексне забезпечення предмета (професії): методика розроблення та застосування.

Окремі напрями роботи семінарів відображали фахові особливості підготовки учнів ПНЗ.

Семінари є постійними, що надає можливість користувачам не тільки ознайомлюватися з розміщеними матеріалами, а й поповнювати електронні ресурси. З метою обговорення й обміну досвідом створено форум. За період роботи семінарів зафіксовано понад 2,5 тисячі відвідувань.

Матеріали таких семінарів науково-педагогічні працівники кафедри МПО та СГД використовують у процесі проведення занять за всіма формами підвищення кваліфікації з метою професіоналізації змістових модулів, таких, як: «Методика професійно-теоретичної підготовки», «Методика професійно-практичної підготовки», «Інноваційний урок: педагогічний досвід», «Технології навчання професії», «Інноваційна діяльність педагога професійної школи». Досвід роботи свідчить, що цей ресурс ефективно застосовувати під час проведення семінарських і практичних занять, а також у самостійній роботі слухачів. Посилання на електронний ресурс кафедри внесено до електронних навчально-методичних комплексів для всіх категорій слухачів.

Актуальна проблема забезпечення фахової спеціалізації змісту підвищення кваліфікації потребує подальшого дослідження, оскільки саме такий підхід сприятиме професійному зростанню та реалізації творчого потенціалу педагогів професійної школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заславська С. І. Шляхи вдосконалення підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійної освіти / С. І. Заславська // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. ; НАПН України, Ун-т менедж. освіти ; ред. кол. : О. Л. Ануфрієва [та ін.] ; голов. ред. В. В. Олійник. — К. : АТОПОЛ ГРУП, 2015. — Вип. 15(28). — С. 63–74.

2. Концептуальна модель розвитку науково-методичної компетентності педагогічних працівників професійної школи в системі неперервної післядипломної освіти : монографія / О. П. Ситніков, І. Є. Сілаєва, М. П. Загорний, С. С. Шевчук ; за заг. ред. О. П. Ситнікова. — Донецьк : ІПО ІПП УМО, 2012. — 158 с.

3. Олійник В. В. Наукові основи управління підвищення кваліфікації педагогічних працівників профтехосвіти : монографія / В. В. Олійник. — К. : Міленіум, 2003. — 594 с.

4. Ситніков О. П. Стратегія формування інформаційно-комунікаційного забезпечення розвитку професійної компетентності

педагогічних працівників / О. П. Ситніков // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. ; НАПН України, Ун-т менедж. освіти ; редкол. : О. Л. Ануфрієва [та ін.] ; голов. ред. В. В. Олійник. — 2011. — Вип. 4(17). — С. 137–145.

5. Сілаєва І. Є. Діагностика та розвиток науково-методичної компетентності педагогічних працівників професійної школи / І. Є. Сілаєва // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. ; НАПН України, Ун-т менедж. освіти ; редкол. : О. Л. Ануфрієва [та ін.] ; голов. ред. В. В. Олійник. — 2011. — Вип. 4(17). — С. 146–154.